

Λαϊκισμός και Δημοκρατία

ΦΑΚΕΛΟΣ

Επιμέλεια φακέλου:
Γρηγόρης Ανανιάδης, Γιώργος Κατσαμπέκης, Γιάννης Σταυρακάκης

Λίγες λέξεις έχουν χρησιμοποιηθεί τόσο πολύ, με τόσο διαφορετικά περιεχόμενα και για τόσο διαφορετικούς σκοπούς τα τελευταία χρόνια όσο αυτή του λαϊκισμού. Από αποκλειστικό «προνόμιο» του ανδρείκου ΠΑΣΟΚ της δεκαετίας '70 και του '80 (και «ανάθεμα» των υπολοίπων) ως την αναγόρευσή του σε επικίνδυνο εχθρό της προόδου από τον σημαντικό εκσυγχρονισμό και ακόμη πιο εμφατικά από τον νεο-καρμανλικό «μεταρρυθμισμό», φαίνεται πως δεν σταμάτησε ποτέ να μας απασχολεί –άλλοτε με εξάρσεις κι άλλοτε με υφέσεις– καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολιτευτικής περιόδου, μέχρι και σήμερα.

Η πολεμική χρήση του όρου «λαϊκισμός» δεν μονοπωλείται από μία παράταξη ούτε περιορίζεται στον λόγο των πολιτικών. Παρατηρούμε ότι ο λαϊκισμός έχει γίνει το τελευταίο διάστημα αντικείμενο μιας δημοσιολογικής μονομονίας που μεταφράζεται σε μίαν υπερτροφική αρθρογραφία όπου σχεδόν τα πάντα εμφανίζονται ως λαϊκισμός, άλλοτε με αγοραίο και άλλοτε με πιο εκλεπτυσμένο τρόπο. Ενδεικτική εν προκειμένω είναι η επιστράτευση του όρου για τον χαρακτηρισμό ή και στιγματισμό κάθε αντίδρασης στα μέτρα του Μνημονίου. Ο κίνδυνος της ολίσθησης στον λαϊκισμό φαίνεται πως παραμονεύει σε κάθε βήμα της πολιτικής και απειλεί μέχρι και να «διαλύσει τη χώρα», όπως το έθετε πρόσφατα σε πρωτοσέλιδό της συντηρητική εφημερίδα.

Μολονότι η περί λαϊκισμού ακαδημαϊκή και πολιτική συζήτηση συμπληρώνει αισίως στη χώρα μας περί τα τριάντα χρόνια ζωής, αφήνοντας πίσω της γόνιμα άρθρα και μονογραφίες, σημαντικά ερωτήματα που αφορούν το εννοιολογικό, αναλυτικό και αξιολογικό status του όρου παραμένουν ανοιχτά. Με τι ακριβώς έχουμε να κάνουμε; Με ένα είδος ιδεολογίας; Κινήματος; Λόγου; Πολιτικού στυλ; Επικοινωνιακού «πόρου»; Τελικά, τι είναι ο λαϊκισμός; Είναι κάτι «καλό» ή μήπως κάτι «κακό»; Μια αρρώστια της σύγχρονης δημοκρατίας; Μια παθολογική στρέβλωση της δημοκρατικής πολιτικής την οποία οφείλουμε να αντιμαχόμαστε; Ή μήπως κάτι που δεν μπορούμε να «ξεφορτωθούμε» τόσο εύκολα; Κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει τις αρνητικές πτυχές που συχνά συνοδεύουν λαϊκιστικά κινήματα και καθεστώτα (αρχηγισμός, αυταρχισμός, περιφρόνηση των δημοκρατικών θεσμών, αντιδιανοουμενισμός, μνησικακία). Αρκεί όμως η επισήμανση αυτή για την εις βάθος κατανόηση του σύνθετου αυτού φαινομένου και της αμφίσημης σχέσης του με τη δημοκρατία;

Αυτά και άλλα σημαντικά ερωτήματα πραγματεύονται με διεισδυτικό τρόπο τα κείμενα της Margaret Canovan και του Ernesto Laclau που φιλοξενούνται στο παρόν τεύχος των *Συγχρόνων Θεμάτων*. Σε πείσμα της δημοσιολογικής δαιμονολογίας των ημερών, και παρά τις διαφορετικές θεωρητικές τους αφετηρίες, οι δύο συγγραφείς συγκλίνουν στο αίτημα αποποινικοποίησης του όρου. Αμφότεροι αντιλαμβάνονται τον λαϊκισμό, όχι ως παθογένεια της σύγχρονης δημοκρατίας, αλλά ως συστατικό της στοιχείο –είτε ως προϊόν της ανεξάλειπτης έντασης ανάμεσα στις δύο όψεις της (Canovan), είτε ως συνώνυμο εν τέλει της πολιτικής (Laclau). Συμφωνούν δε ότι απειλή για τη δημοκρατία δεν συνιστά ο λαϊκισμός αυτός καθ' αυτόν, αλλά η απώθηση και περιθωριοποίηση του «λαού» που τον τροφοδοτεί.

Η δημοσίευση των κειμένων που ακολουθούν καλύπτει ένα σημαντικό κενό στην εγχώρια βιβλιογραφία. Είναι μάλιστα, η πρώτη φορά που μεταφράζεται στα ελληνικά δείγμα της πλούσιας θεωρητικής περί «λαού» και λαϊκισμού δουλειάς της Canovan, η οποία, όπως άλλωστε και ο Laclau, αποτελεί σταθερή αναφορά στις συναφείς επιστημονικές μελέτες διεθνώς. Το άρθρο και η συνέντευξη του Laclau, γνώριμου από παλιά των ΣΘ, αποτυπώνουν την εξέλιξη της περί λαϊκισμού προβληματικής του κατά την τελευταία περίοδο.